

Metaverse'te Tasavvufî Tecrübenin İmkânı

Metaverse İslam'a açıldığında, tasavvufi bir tecrübe de mümkün olacak mı? Dr. Sami Bayrakçı cevapladı

29 Ocak 2022

<https://www.islamvemedya.com/metaverse-te-tasavvuf-tecrubenin-imbani/921/>

Metaverse, hayatın bütün yönleriyle tecrübe edilebileceği bir evren olarak yansıtılıyor. Bu yeni evre(n)de tasavvufî bir tecrübe de mümkün mü? Metaverse İslam'a açıldığında, tasavvufî yapılar da evrende yer almalı mı, alacak mı? Dr. Sami Bayrakçı cevapladı.

İslamvemedya.com: Metaverse, yeni bir 'evren' tasavvuru sunuyor. Hem online hem de offline hayatın daha bütünleşik bir biçimi. Henüz etkilerini kestiremiyoruz, her teknolojik yenilikte olduğu gibi. Siz ne dersiniz?

*Sami Bayrakçı *:* Bugün, hep birlikte Metaverse'ün ne olduğunu, mahiyetini anlamaya ve nerelere kadar uzanabileceğini tahmin etmeye çalışıyoruz. Özellikle teknolojik ürünler konusunda benzer durumları insanlık pek çok kez tecrübe etti. Zaman zaman da tahminlerin ve hayallerin çok ötesine varan durumlar yaşadık. Metaverse kimi yönleriyle endişeye sevk eden bir platform iken, kimi yönleriyle de umut ışığı barındırıyor. Duygularımızın ve düşüncelerimizin yönetilmeye, insanlığımızın aşama aşama elimizden alınmaya çalışıldığı ve bütün bir insanlığın aynı şeyleri yiyen, aynı şeyleri giyen, aynı perspektiften düşünen, benzer tepkiler veren varlıklar haline getirilmeye çalışıldığı bir süreci deneyimliyoruz. Endişe ve umut geriliminde Metaverse tehditler kadar fırsatlar, olumsuzluklar kadar olumlu durumlar da sunabilme potansiyelini barındıran bir mecra olarak karşımızda duruyor. Fayda ve zarar durumu; kullanıcılarının amaçları, tüketim alışkanlıkları, hayata bakış açıları ve yükledikleri anlam yönüyle farklılıklar arz edecek. Her halükârda kesin çizgilerle ifade etmek için henüz erken.

Sanal cennet vaadi

İslamvemedya.com: Kesin ve keskin yorumlar elbette mümkün değil. Ancak hızla adapte olmaya çalışıyoruz. Yeni bir değer haline dönüşüyor. Bu kadar değer yüklenmesini anlamlı buluyor musunuz?

Sami Bayrakçı: Metaverse, sanal bir cennet vaadiyle insanları kendine çekme kabiliyeti olan bir platform olmaya aday. Realitenin (görece) olumsuzluklarından sıkılan insanlar, burada kendilerinin de inşa edici olarak rol alacağı sanal bir dünya yaratarak mutluluk peşinde koşmak

isteyecekler. Ancak bugüne kadar; sanallığın vaat ettiği mutluluğun hangi oranda gerçekleştiği ve insana, insanlığını tahkim edecek ne/ler sunduğu sorularının cevabı, maalesef benim zihnimde olumlu yanıt bulmuyor. Dolayısıyla Metaverse'e hak ettiğinden fazla bir değer yüklemek gerekiyor. Ancak bu soruları sormadan, kendilerine sunulacak olanı tüketmeye hazır büyük kitlelerin olduğu da bir önümüzde duran bir gerçek. Bu yönüyle bu yeni âlem, zaten hazır beklediğini düşünebileceğimiz, tüketicilerinin maddi varlıkları kadar manevi varlıklarını da sömürmek üzere hazırlıklarını tüm hızıyla sürdürüyor.

Bu açıdan bir müddet sonra gerçek hayatın ancak zenginlerinin yaşayabileceği bir alana dönüşme ihtimalinden bahsedenlerin görüşlerini çok da afaki görünmüyor. Zira insanların varlığa/varlıklarına yükledikleri anlam, sadece dünyadan ibaret hale geldikçe, kendini hapsettiği zindanların sayısı da gün geçtikçe artmaya devam ediyor. Dolayısıyla Metaverse de insanın, kendi iradesiyle gireceği yeni zindanı olmaya aday bir platforma dönüşmesi muhtemeldir.

Asr-ı Saadet dönemi Metaverse'te tasarlansaydı, ne yapardık?

İslamvamedya.com: Metaverse'teki bazı projeler, göstergeler, dini pratikler için de yeni bir alan oluştuğunu gösteriyor. Metaverse İslam'a açıldığında hassas bir süreç bizi bekliyor. Sizin yorumlarınız nelerdir?

Sami Bayrakçı: Şöyle bir metaverse evreni tasavvurunu da göz ardı etmemek gerekiyor. Bugüne kadar iki ve üç boyutlu fotoğraf ve çizimlerine tanıklık ettiğimiz tarihi mekân ve zaman illüstrasyonlarının metaverse ile birlikte boyut değiştirip içine dâhil olduğumuz bir sürece dönme ihtimali mevcut. Örneğin; Asr-ı Saadet'teki Mekke ve Medine şehirlerinin veya en azından Mescid-i Nebvî'nin sanal gerçeklik ile bize sunulduğunu düşünelim. 1400 yıl önceki aslına benzer/uygun şekilde tasarlanan bu mekânların sanal da olsa içine girmek, bu mekânlarda gezmek, belki o dönemde yaşamış bir takım insanların avatarlarıyla karşılaşmak, sohbet etmek mümkün olabilecek. Bu fikir bir yönüyle çok cazip gelse de, aslında endişe ve dehşet verici bir duruma işaret ediyor. Suudi Arabistan'ın Metaverse'te Kâbe'nin ziyaret edilebileceği bir proje yürüttüğünü açıklaması, bize yakın gelecekte yaşanabilecek bu türden deneyimlerin işaret fişeği niteliğinde. İşin fikhî yönünü, uzmanlarının tartışmalarına bırakarak şunu sormak istiyorum. Acaba kaçımız böyle bir deneyimi yaşamak hususunda kendimize engel olabileceğiz? Engel olmalı mıyız? Bu ihtimal, bizi mutlu mu etmeli, korkutmalı mı?

İslamvamedya.com: Bunu gündemimize almak, tartışmak bize ne kazandırır?

Sami Bayrakçı: Özellikle George Orwell'in 1984 ve Aldous Huxley'nin Cesur Yeni Dünya romanlarında sunulan distopik dünya öngörülerini birebir değilse bile benzer şekillerde

gerçekleşmiş ise, bugün de ütopya ve distopya cinsinden Metaverse dünyasına dair öngörülerini çokça gündem etmek, meseleyi daha hızlı bir şekilde anlamamıza yardımcı olacaktır. Böylelikle konum netleştirmemiz ve önlem almamız da görece daha kolaylaşacaktır.

Metaverse ve Tasavvuf

İslamvamedya.com: Dini pratiklere, kavramlara dahil edilebilecek pek çok unsur var. Peki tasavvufî tecrübe açısından Metaverse imkanlar sunabilir mi, riskleri ve fırsatları nelerdir?

Sami Bayrakçı: Metaverse, dinî alanda bazı tecrübeleri anlamamızı kolaylaştıracak bir imkân sunabilir. Zamanın ve mekânın göreceliliği hususunda önümüze zihin açıcı boyutlar çıkarabilir. Tasavvufî manada günümüz insanına oldukça yabancı gelen bazı tecrübelerin daha anlaşılabilir hale gelmesi, ruh ve gönül boyutunda yaşanan bir takım hissî deneyimlerin bu vesileyle aklın kavrama alanına yaklaşabileceği gibi bir öngöründe bulunabiliriz. Tasavvufun keramet, hissî mucizeler, müşahede, yakîn gibi somut ve anlaşılması zor konuları; Metaverse'ün sunduğu imkânlarla daha anlaşılır, izah edilebilir hale gelebilir. Ancak bu durumun realitede bir işe yarayıp yaramayacağını kestirebilmek gerçekten güç görünüyor.

İslamvamedya.com: Tasavvufî yapıların Metaverse'te yer almaları... Sizce mümkün mü?

Sami Bayrakçı: İlerleyen dönemlerde tarikatların ve tasavvufî yapıların Metaverse içinde yer almaları, sohbetler tertip etmeleri, sanal buluşma organizasyonları ve hatta bir adım ötesinde tarikat kurucularının avatarlarının sohbet meclislerine katılmak gibi durumlar söz konusu olabilir. Bunlar bir imkân olarak görülebileceği gibi, popüler ve gündelik olanın hâkimiyet ve esaretine mahkûm olmak gibi olumsuz sonuçlar da doğurabilir. Ancak daha önemli bir konu var.

Müslümanlar, Metaverse için strateji ve kullanım modeli geliştirmeli

Modern teknolojik araçların değiştirici, dönüştürücü, tahrip edici, yıkıcı gücünü göz ardı etmeden faydalanmanın yol ve yöntemleri üzerinde daha çok kafa yormamız gerekiyor. İnsanın ilgi alanının sadece nesnel olanla sınırlandırılmaya ve metafizik alanın hayatın dışına itilmeye çalışıldığı aydınlanma çağı sonrası, kutsaldan arındırılmış, profan, seküler anlayışın hayatın her alanına sirayet etmekte ve kısmen dinî alanı da tehdit etmekte olduğu gerçeğini göz önünde bulundurarak Metaverse vb. platformlara titizlikle yaklaşmamız elzem görünüyor.

Müslüman bireylerin ve İslamî yapıların sağlam, başı ve sonu ince bir şekilde düşünülmüş, hedefleri net adımlar atarak bu platformları kullanması önemli. Her ne kadar üreticisi olmadığı için mecraların tüketim kaidelerini biz belirleyemesek de, kendi ilke ve değerlerimizden taviz vermeden bir kullanım modeli geliştirebiliriz.

Geleceğin fragmanlarını izliyoruz

İslamvemedya.com: Sami Hocam teşekkür ederiz, eklemek istediğiniz başka hususlar var mı?

Sami Bayrakçı: Ben de teşekkür ediyorum. Son olarak vurgulamak istediğim bir konu da, Metaverse'ün bir sonuç değil, bir süreç olduğu. Malum olduğu üzere Metaverse kelimesi ilk kez 1992 yılında yayımlanan bir bilim kurgu romanında geçmişti. 1999 yılında izlediğimiz Matrix, 2011-2019 yılları arasında çekilen Black Mirror dizisi bize bu âleme dair ipuçları veriyordu. Süreç içinde pek çok dizi, kitap ve teknolojik gelişme bize bunun gelmekte olduğunu fragmanlar halinde haber verdi.

Biz, yarın yaşayacağımız/yaşamamız muhtemel senaryoların parçalarını, bugün ön gösterimler halinde izliyor, okuyoruz. Transhümanizm, posthümanizm yolunun taşları bir bir döşeniyor. Çok uzun olmayan bir gelecekte, bugün yaşadıklarımızın ötesinde daha neler görebileceğimizi düşünmek de dahi zorlanıyoruz. İnsan olmak, insan kalmak, hakikatin peşinde bir hayat sürmek imkânını elimizden alacak tuzakların daha da arttığı bir dünya bizi bekliyor. Ancak tüm bu olumsuzluklarla yılmadan mücadele etmek de, insani ve İslamî vazifemiz.

Dr., Selçuk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Temel İslam Bilimleri Tasavvuf Anabilim Dalı